

Сувязі зь Беларуссю, старыя і новыя

Першы беларускі князь Рагвалод (ці Рагнвальд па-швэдску), верагодна, быў швэдам. Вядома, што вікінгі вандравалі па Дняпры на сваім шляху да Чорнага мора. На пачатку XI стагоддзя, калі вікінгі займаліся гандлем ад вусьця Нявы да Канстанцінопаля, Беларусь, што на той час уваходзіла ў Кіеўскую Русь, была для іх важным партнёрам. Згодна зь мітам, словы Русь і Рурык маюць свае этымалагічныя карані ў назьве швэдзкага края Руслаген (Roslagen).

Пра дакладныя акалічнасьці вядома няшмат, але археалагічныя знаходкі дазваляюць меркаваць, што швэды працяглы час жылі на тэрыторыі сучаснай Беларусі і былі часткай транзытнага гандлю паміж Скандынавіяй і Канстанцінопалем.

Падчас існаваньня Вялікага Княства Літоўскага, Рускага (Беларускага) і Жамойцкага, як і ў часы швэдзкага вялікадзяржаўя ў XVII стагоддзі, таксама існавалі стасункі паміж краінамі, але, на жаль, часцей за ўсё на полі бою.

Сёньняшнія кантакты паміж Беларуссю і Швэцыяй зусім іншага кшталту. Швэдзкі інстытут ажыццяўляе сваю прысутнасьць у Беларусі праз выкладаньне швэдзкай мовы ўва ўнівэрсытэтах, мастацкія выставы ды сэмінары, прысьвечаныя жыцьцю швэдзкага грамадства, а звычайныя людзі зь Менску і швэдзкага Сэфле атрымалі магчымасьць расказаць пра сваё штодзённае жыцьцё ў праекце «Відэадзённік». Такім чынам, панаваму расчыняюцца дзьверы паміж двума народамі.

Мы вельмі радыя таму, што Швэдзкі інстытут можа цяпер прадставіць чытачу наступнае выданьне ўнікальнай кнігі Андрэя Катлярчука пра глыбокія гістарычныя і культурныя сувязі Беларусі і Швэцыі. Першае выданьне гэтай кнігі мела вялікі посьпех і дапамагло пашырыць новыя веды пра гісторыю Беларусі. Паколькі ў Швэцыі таксама не хапала дадзеных пра нашу супольную гісторыю, дасьледаваньні Андрэя Катлярчука мелі неаспрэчнае значэньне.

Швэдзкі інстытут ужо на працягу некалькіх год ажыццяўляе шырокае супрацоўніцтва з рознымі беларускімі партнёрамі ў галіне адукацыі і культуры. Мы спадзяемся, што гэтая кніга дапаможа палыбіць кантакты паміж нашымі грамадствамі і людзьмі ў абедзвюх краінах. Кніга дае гістарычныя і культурныя асновы, якія спрыяюць збліжэньню швэдаў і беларусаў.

Уле Вэстбэрг

Генэральны дырэктар Швэдзкага інстытуту

Прадмова да другога выданьня

З часоў першага выданьня кнігі прайшло ўсяго чатыры гады. Вельмі цешыць, што кніга атрымала такі добры розгалас і другі раз запар друкуецца ў Беларусі даволі вялікім для гістарычнай літаратуры накладам у 2000 асобнікаў. На сёньня гэтае выданьне найбольш удалае з трох маіх манаграфіяў. Пра кнігу пісалі незалежныя і афіцыйныя мэды Беларусі ад «Нашай Нівы» да «Беларусі Сёгодня». Навуковыя рэцэнзіі зьявіліся ў Беларусі, Польшчы, Летуве, Швэцыі. У 2003 г. праца атрымала нацыянальную прэмію імя Багушэвіча Беларускага Пэн-цэнтру як найлепшая гістарычная кніга 2002 г. У 2006 г. кніга атрымала прэмію Паўночнаамерыканскай асацыяцыі беларускіх дасьледаваньняў (The North American Association for Belarusian Studies) імя Зоры Кіпель.

За два гады я атрымаў каля 150 лістоў, электронных паведамленьняў і нават sms ад чытачоў кнігі зь Беларусі, Швэцыі, Польшчы, Летувы, Канады і ЗША. Пісалі гісторыкі, выкладчыкі, настаўнікі, крэатывы, бізнэсоўцы, калекцыянеры, вязьні беларускай «хіміі». Геаграфія лістоў уразіла, бо засьведчыла, што, нягледзячы на адсутнасьць дзяржаўнай падтрымкі, кніга дайшла да самых далёкіх куткоў Бацькаўшчыны. Для мяне гэта перадусім знак існаваньня ў Беларусі моцнай грамадзянскай супольнасьці.

Падчас прэзэнтацыі манаграфіі на сусьветным кірмашы ў Гётэборгу маю кнігу набыла адна швэдка. На звыклае папярэджаньне, што кніга напісана па-беларуску, а не па-швэдску, яна апавяла фантастычна цікавую гісторыю. Аказалася, што ўлетку 2003 г. сярод балот Прыпяцкага нацыянальнага парку яе муж-арнітоляг выпадкова спаткаў свайго беларускага калегу, які па-ангельску пераказаў змест маёй кнігі. Уражаны багацьцем супольнай гісторыі, швэд патэлефанаваў дахаты і папрасіў жонку набыць манаграфію. Прыемна, што пажаданьне дырэктара Швэдзкага інстытуту Эрланда Рынбарга (Erland Ringborg), выказанае ім у прадмове да першага выданьня, здзейсьнілася, і кніга сапраўды стала «мастом паміж супольным мінулым і супольнай будучыняй нашых краінаў».

Што зьмянілася ў швэдзка-беларускіх стасунках за мінулыя чатыры гады?

Мушу зазначыць, зьмянілася шмат і да лепшага. Падчас працы над першай вэрсіяй кнігі я ня ведаў ніводнага швэда, які б валодаў беларускай мовай. Сёньня такія людзі ёсць. У створаных за апошнія гады су-

месных беларуска-швэдзкіх сем'ях гадуюцца дзеткі, для якіх беларуская і швэдзкая мовы родныя.

У Менску ў 2003 г. адчынілася дыпляматычнае прадстаўніцтва Каралеўства Швэцыі, якое цяпер узначальвае Стэфан Эрыксан (Stefan Eriksson), што выдатна гаворыць па-беларуску, перакладае тэксты беларускай рок-музыкі, арганізуе вялікую колькасць культурніцкіх імпрэзаў. Штогод у чэрвені амбасада Швэцыі і Швэдзкі інстытут (Svenska institutet) ладзіць Дні Швэцыі ў Менску. А ў Пінску ўжо некалькі год запар журналіст Марыя Сэдэрбэрг (Maria Söderberg) ладзіць «Кубак маладзёвай паэзіі», першы прыз якога — паездка ў Швэцыю. Падчас конкурсу да Пінску запрашаюцца вядомыя швэдзкія і беларускія паэты.

У 2002 г. амаль не было беларусаў, якія гаварылі б па-швэдзку. Сёння студэнты Менскага лінгвістычнага ўніверсітэту вывучаюць мову пад кіраўніцтвам швэдзкага лектара Мортэна Франкбю (Mårten Frankby) і перакладаюць творы швэдзкіх пісьменьнікаў на беларускую мову. Каля 20 беларускіх студэнтаў і аспірантаў навучаюцца цяпер у ВНУ Швэцыі па праграмах Швэдзкага інстытуту — дзяржаўнай фундацыі краіны.

У 2004 г. на швэдзкія грошы была адчынена беларуская рэдакцыя Радыё Швэцыя (Sveriges Radio), дзе сёння плённа працуюць тры журналісты беларускага паходжання: Дзьмітры Плакс, Юлія Канавалава і Лана Радзівонова. У праграмах радыё — навіны з Швэцыі па-беларуску, агляд падзеяў швэдзка-беларускага жыцця¹. Вялікую зацікаўленасць выклікаў візыт у Стакгольм намінанта на Нобэлеўскую прэмію народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна. З канцэртамі ў найлепшых залах Стакгольму пабывалі беларускія гурты, між якіх знакамітыя «Стары Ольса» і «НРМ». «Свабодны тэатар» зь Менску з посьпехам выступаў на сцэне Нацыянальнага драматычнага тэатру Швэцыі.

За апошнія гады ў Швэцыі зьявіўся шэраг новых кніг, прысьвечаных Беларусі. Гэта сьведчыць пра паступовы рост цікавасьці швэдаў да Беларусі². Навіны зь Беларусі даволі часта друкуюцца на старонках

швэдзкіх газэт. Дапамагаюць гэтаму і значныя посьпехі беларускіх спартоўцаў, напрыклад, на эўрапейскім чэмпіянаце па лёгкай атлетыцы ў Гётэборгу ў 2006 г. Згодна з новымі правіламі швэдзкага правапісу назва Беларусі можа пісацца цяпер у двух варыянтах *Vitryssland* або *Belarus* (што больш правільна зь беларускага гледзішча). Такім чынам, Беларусь зь невядомай калісьці для большасьці швэдаў краіны зрабілася рэальнай суседкай Швэцыі ў балтыйскім рэгіёне. Падкрэсьлю, што перадусім незалежнасьць, набытая ў 1991 г., зрабіла такое актыўнае супрацоўніцтва магчымым.

Усе гэта сьведчыць, што застарэлае клішэ, якое я сустраў падчас побыту ў Беларусі, маўляў, эўрапейскія краіны намі не цікавяцца і пра Беларусь ніхто ня піша — няслухнае. Швэцыя робіць шмат, каб умацаваць прыязнь зь маладой краінай Эўропы. Толькі ў 2005 г. Беларусь атрымала ад Швэцыі гуманітарнай дапамогі амаль на 30 млн. швэдзкіх крон (больш за 4 млн. даляраў ЗША), зь іх 11 млн. на дапамогу ў сфэры правоў чалавека, 8 млн. на дапамогу ў сфэры аховы здароўя і 4 млн. на падтрымку адукацыі.

На жаль, няшмат робіцца самой Беларуссю, каб умацаваць кантакты паміж нашымі краінамі. Марудна разьвіваецца швэдзкі турызм. Беларускае віза для швэдаў адна з самых дарагіх у сьвеце. Ня вельмі многа чуваць пра культурніцкія праекты амбасады Беларусі ў Стакгольме. Як за часамі вікінгаў, «мяч» ляжыць на беларускім полі. Засталося яго падняць. Разам мы гэта зробім.

Калі ласка, дасылайце свае думкі пра гэту кнігу на адрас:

Andrej Kotljarchuk

Södertörns högskola, PB 209

141 89 Huddinge, Швэцыя/Sverige

Ці на e-post: andrej.kotljarchuk@sh.se

¹ Гл.: <http://www.sr.se/cgi-bin/International/programsidor/index.asp?ProgramID=2215>

² Гл.: Andrej Kotljarchuk. In the Shadows of Poland and Russia: the Grand Duchy of Lithuania and Sweden in the European Crisis of the mid-17th Century. Södertörns högskola, 2006; Länder i fickformat. 503, Vitryssland. Stockholm: Utrikespolitiska institutet, 2005; Peter Duffy, Bröderna Bielski: om de okända hjältarna som trotsade nazisterna och räddade 1200 liv. Översättning Erland Törngren. Stockholm, 2004; Tobias Ljungvall, Kontroll: rapport från Vitryssland. Stockholm, 2003; Kjell Albin Abrahamson, Sverige och Vitryssland. Stockholm: Svenska institutet, 2002; Paulina Kluge, Vägen mot demokrati: Ryssland & Vitryssland. Stockholm, 2002.